

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Φιλοσοφία και η Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας

Επιμέλεια
Τσαούση Ελένη Φιλολόγος

1. Όνομα και έννοια της φιλοσοφίας

φιλοσοφία

- «αγάπη για τη σοφία» (φίλος + σοφία). Η λέξη σοφία απαντά για πρώτη φορά στον Όμηρο και στον Ησίοδο και σημαίνει ικανότητα στο οποιοδήποτε επάγγελμα ή σε οποιαδήποτε τέχνη, όπως του ναυπηγού ή του ποιητή.
- Γενικότερα, σοφία σήμαινε ενδιαφέρον για τη γνώση αλλά και φρόνηση, ορθή κρίση για διάφορα πράγματα στη ζωή ή ακόμη ικανότητα για να λαμβάνει κάποιος πρακτικές αποφάσεις.
- Η φιλοσοφία γεννιέται στην Ιωνία κατά τον 6ο αιώνα π.Χ., όταν ένας νέος ορθολογικός τρόπος εξήγησης του κόσμου χρησιμοποιείται από μια ομάδα στοχαστών, τους Προσωκρατικούς. Ο Αριστοτέλης θα αποδώσει τον τίτλο του φιλοσόφου στους προσωκρατικούς φιλοσόφους Θαλή, Αναξίμανδρο και Αναξίμενη και θα συνδέσει τη φιλοσοφία με τον ορθολογικό τρόπο εξήγησης της πραγματικότητας.

2. Αρχή της φιλοσοφίας

φιλοσοφία

κατά τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη είναι στάση απορίας και θαυμασμού απέναντι στον κόσμο και στα φαινόμενά του

Είναι θεωρία, δηλαδή η χωρίς ιδιοτέλεια μελέτη του είδους των πραγμάτων (θεωρίας ἕνεκεν) και δεν έχει σχέση με την πρακτική γνώση.

Είναι μεθοδική εργασία του πνεύματος για θεωρητική γνώση, αλλά και τη διδαχή για τον σωστό τρόπο ζωής

Ο φιλόσοφος είναι ο άνθρωπος που αναζητεί την ουσία των πραγμάτων, αλλά και αυτός που θεμελιώνει μια τέχνη του βίου, δηλαδή έναν τρόπο ζωής.

4. Η σημασία της φιλοσοφίας στη ζωή του ανθρώπου

- Η φιλοσοφία ασχολείται με ερωτήματα:
- «Από πού ερχόμαστε;», «Τι είμαστε;», «Πού πηγαίνουμε;»
- «Τι μπορώ να ξέρω;», «Τι μπορώ να ελπίζω;», «Τι οφείλω να κάνω;»
- οι φιλόσοφοι προσπαθούν να απαντήσουν με το να αναχθούν από το συγκεκριμένο στο γενικό και το αφηρημένο, σε μια προσπάθεια να συλλάβουν το νόημα του κόσμου και να διατυπώσουν μια θεωρία για τον άνθρωπο και τη ζωή.
- Η φιλοσοφία στηρίζεται στον διάλογο, στην κριτική σκέψη και στην πνευματική ελευθερία.
- Είναι ένας αδιάκοπος προβληματισμός και διδάσκει στον άνθρωπο να θέτει ερωτήματα, να αγαπάει την αλήθεια, να προσπαθεί να διαπλάσει τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του.

5. Προβλήματα και κλάδοι της φιλοσοφίας

θεωρητικά

συνδέονται με τη θεωρία, τη φιλοσοφική δηλαδή έρευνα, και με τη διερεύνηση προβλημάτων που αφορούν τον κόσμο, τον άνθρωπο και τον θεό.

μεταφυσική ή οντολογία: αρχές και την ερμηνεία του κόσμου

κοσμολογικά ή φυσικά προβλήματα

γνωσιολογία: όρια της γνώσης και η σχέση της με την πραγματικότητα

λογική : επεξεργάζεται μεθόδους κατάλληλες, ώστε να μπορέσει κάποιος να διακρίνει το σωστό, χρησιμοποιώντας τη λογική σκέψη

5. Προβλήματα και κλάδοι της φιλοσοφίας

Πρακτικά

συνδέονται με τη σκόπιμη πράξη ή δραστηριότητα του ανθρώπου.

A) ηθική φιλοσοφία: συνδέεται με τα ήθη, δηλαδή τα καθιερωμένα πρότυπα συμπεριφοράς που έχουν επικρατήσει σε μια κοινωνία, είτε από παράδοση είτε με τη σιωπηρή συμφωνία μεταξύ των μελών της.

στοχαστική μελέτη ορισμένων αξιών που αφορούν την ανθρώπινη συμπεριφορά και τους κανόνες που την διέπουν σ' ένα κοινωνικό σύνολο. Προσπαθεί να ορίσει το κριτήριο της ορθής πράξης,

5. Προβλήματα και κλάδοι της φιλοσοφίας

B) πολιτική και κοινωνική φιλοσοφία

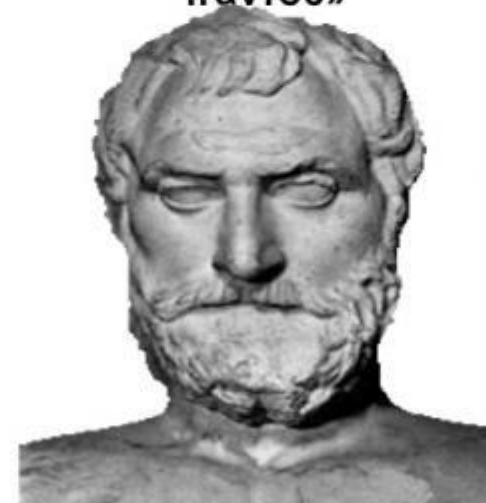
εξετάζει τους κανόνες, που πρέπει να διέπουν μία οργανωμένη πολιτική κοινωνία, και ασχολείται με την πολιτική οργάνωση του κράτους, τη νομιμότητα της πολιτικής εξουσίας, τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των πολιτών, την ιδιοκτησία, την οργάνωση του κράτους, τα πολιτεύματα, τους νόμους και τους θεσμούς,

6. Διαίρεση της ιστορίας της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

- 1) Αρχαϊκή περίοδος. Η προσωκρατική φιλοσοφία (6ος-5ος αι. π.Χ.)
- Αρχίζει με τον Θαλή τον Μιλήσιο και τερματίζεται με την εμφάνιση του Σωκράτη. Η φιλοσοφία στην πρώτη αυτή φάση είναι «κοσμολογική», δηλαδή επιδιώκει να εξηγήσει το κοσμικό πρόβλημα, να βρει την αρχή και την ουσία του κόσμου, αλλά και «οντολογική», δηλαδή προσπαθεί να εξετάσει το «ον», την κοσμική πραγματικότητα

ΘΑΛΗΣ Ο ΜΙΛΗΣΙΟΣ
630/635 π.Χ.-543 π.Χ.

«Το γρηγορότερο δημιούργημα
είναι ο νους, διότι τρέχει
παντού»

Διαίρεση της ιστορίας της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

- 2) Κλασική ή αττική περίοδος (5ος-4ος αι. π.Χ.)
- αρχίζει με τον Σωκράτη, περιλαμβάνει τους Σοφιστές και τον Πλάτωνα και τερματίζεται με τον θάνατο του Αριστοτέλη (322 π.Χ.)
- ακμή της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και εκδηλώνεται στην Αθήνα της εποχής του Περικλή.
- Η δημιουργία ελεύθερων θεσμών δίνει τη δυνατότητα στους Σοφιστές, κατόχους εξαιρετικής σοφίας και γνώσης, όπως ο Πρωταγόρας, ο Πρόδικος, ο Ιππίας, ο Γοργίας, να έλθουν από τις ελληνικές αποικίες στην Αθήνα και να ασκήσουν τη σοφιστική τέχνη, δηλαδή τη ρητορική και τη διαλεκτική, διδάσκοντας την αρετή και την πολιτική τέχνη.

Διαίρεση της ιστορίας της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

- Η φιλοσοφία από κοσμολογική γίνεται τώρα ανθρωπολογική, στρέφεται δηλαδή προς τον άνθρωπο.
- Η στροφή αυτή είναι ιδιαίτερα φανερή στον Σωκράτη, ο οποίος έθεσε ως σκοπό της φιλοσοφίας την ηθική και πνευματική βελτίωση του ανθρώπου.
- Η φιλοσοφία συστηματοποιείται την περίοδο αυτή κυρίως στις σχολές των Αθηνών, την Ακαδημία και το Λύκειο, που ίδρυσαν, αντίστοιχα, ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης, οι σημαντικότεροι φιλόσοφοι της αρχαιότητας.

Διαίρεση της ιστορίας της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

- 3) Μετακλασική περίοδος. Ελληνιστική-Ρωμαϊκή φιλοσοφία. Ύστερη αρχαιότητα. (3ος αι. π.Χ. - 6ος αι. μ.Χ.)
- από τον θάνατο του Αριστοτέλη, το έτος 322 π.Χ., μέχρι το τέλος του Νεοπλατωνισμού, τον 6ο αιώνα μ.Χ., όταν ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός έκλεισε με διάταγμα τις φιλοσοφικές σχολές των Αθηνών (529 μ.Χ.).
- ελληνιστική φιλοσοφία: δημιούργημα των νέων συνθηκών που έφερε ο θάνατος του Μεγάλου Αλεξάνδρου (323 π.Χ.)

Διαίρεση της ιστορίας της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

- Η ελληνιστική φιλοσοφία ανθεί επίσης στις ακμάζουσες ελληνικές πόλεις της Κάτω Ιταλίας και διαδίδεται μέσω της ελληνικής γλώσσας. Η Αθήνα παραμένει το μεγάλο πνευματικό κέντρο, ενώ ιδρύονται φιλοσοφικές σχολές και σε πόλεις της Ασίας και της Αφρικής.
- Τη διδασκαλία του Σωκράτη συνεχίζουν οι λεγόμενες σωκρατικές σχολές.
- Παράλληλα, αναπτύσσονται ο Επικουρισμός, ο Στωικισμός και ο Σκεπτικισμός, φιλοσοφικά ρεύματα που κυριαρχούν στους ελληνιστικούς χρόνους και ασχολούνται κυρίως με τη φυσική, τη λογική και την ηθική.

Διαίρεση της ιστορίας της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

- Οι θεωρίες των φιλοσόφων αυτής της εποχής, κυρίως οι ηθικές, θέτουν ως βάση τους την ατομική ευδαιμονία του ανθρώπου και προτρέπουν την καθιέρωση ενός ορισμένου τρόπου συμπεριφοράς και μιας ορισμένης επιλογής ζωής.
- η ελληνική φιλοσοφία κυριαρχεί στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία.
- Στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες αναβιώνει ο Πλατωνισμός και το ενδιαφέρον για τον Αριστοτέλη.
- Στον 1ο αι. μ.Χ. αναπτύσσεται στην Αλεξάνδρεια ο Νεοπλατωνισμός, μια φιλοσοφία που διακρίνεται από εκλεκτικισμό και φέρνει στην επικαιρότητα τα συγγράμματα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη.

8. Η σημασία και η επικαιρότητα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

Η Σχολή των Αθηνών. Νωπογραφία του Ραφαήλ από την Αίθουσα της Υπογραφής των παπικών διαμερισμάτων του Βατικανού όπου παρουσιάζονται όλοι οι μεγάλοι φιλόσοφοι και επιστήμονες της αρχαιότητας σε μια εκπληκτική σύνθεση (1508-1511, Ρώμη, Βατικανό).

Η σημασία και η επικαιρότητα της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας

ασχολείται με θέματα που είναι ακόμη επίκαιρα και συνεχίζουν να προβληματίζουν τους σημερινούς φιλοσόφους, αλλά και να τους εμπνέουν.

Οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι ήταν αυτοί οι οποίοι πρώτοι έθεσαν τις βάσεις και τα θεμέλια της επιστήμης και της φιλοσοφίας και ασχολήθηκαν συστηματικά με τα περισσότερα από τα θέματα με τα οποία και σήμερα ασχολούνται οι φιλόσοφοι.

πολλά από τα θέματα της φιλοσοφίας παραμένουν τα ίδια, κυρίως στους τομείς της ηθικής και της πολιτικής φιλοσοφίας

οι σύγχρονοι φιλόσοφοι θεωρούν πως η αρχαία φιλοσοφία είναι δυνατόν να βοηθήσει και σήμερα στην επίλυση καίριων προβλημάτων του ανθρώπου και της κοινωνίας.

9. Τα θέματα που θα συζητήσουμε

- ερωτήματα της ηθικής, πολιτικής και κοινωνικής φιλοσοφίας, όπως αυτά παρουσιάζονται μέσα από τα κείμενα των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων
- Θα γνωρίσουμε τον τρόπο και τη μέθοδο με την οποία οι Προσωκρατικοί και οι Σοφιστές εξέτασαν διάφορα επιστημονικά και φιλοσοφικά προβλήματα
- Θα μελετήσουμε κείμενα στα οποία ο Σωκράτης, ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης ασχολούνται συστηματικά με τη μελέτη των προβλημάτων της ηθικής και της πολιτικής φιλοσοφίας.
- Θα γνωρίσουμε επίσης τον προβληματισμό των Κυνικών, των Επικούρειων, των Στωικών και των Σκεπτικών για θέματα που απασχολούσαν τον άνθρωπο

θα μιλήσουμε για θέματα σχετικά με

τη γνώση και την αλήθεια,
τη ρητορική τέχνη και τη
δύναμη του λόγου, τη
σχετικότητα της γνώσης

την πολιτική ως
θεωρία και
πράξη

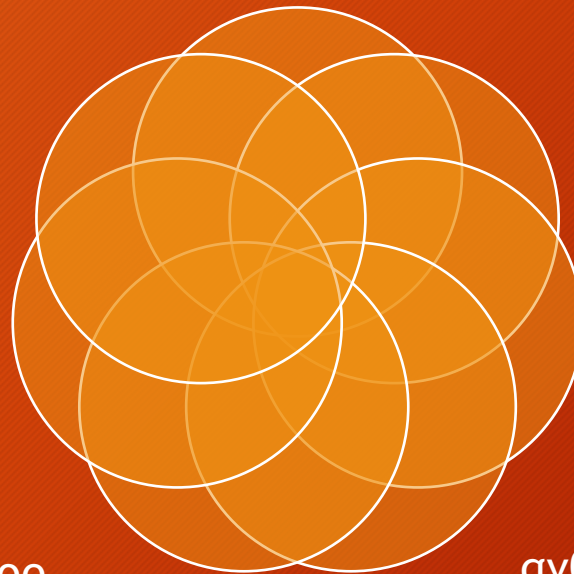
την ευδαιμονία,
το αγαθό, την
αρετή, τη φιλία,
την ηδονή

την παιδεία

την πολιτική
κοινωνία και την
οργάνωσή της,

το καλύτερο
πολίτευμα και την
ιδανική πολιτεία

τη φύση του
ανθρώπου και την
ιδιότητα του
πολίτη

Πηγή: Ανθολόγιο Φιλοσοφικών Κειμένων

- Απεικόνιση της Φιλοσοφίας από τη ζωφόρο των Προπυλαίων του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Λεπτομέρεια, από την ανοικτή στοά των Προπυλαίων, μιας μεγάλης τοιχογραφίας που έχει γίνει, με βάση υδατογραφημένο σχέδιο του Αυστριακού ζωγράφου Καρλ Ραλ (Karl Rahl, 1812-1865), από τον Εδουάρδο Λεμπιέντσκι το 1888.
- Η μεγάλη τοιχογραφία των Προπυλαίων έχει ως βασικό θέμα την αναγέννηση των τεχνών και των επιστημών κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα, όταν ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο Αθηνών (1837).
- Η Φιλοσοφία εμφανίζεται ως θεά της Σοφίας που διδάσκει και αποδίδεται με ένα γυναικείο τύπο που συνδέει τη ρωμαϊκή με την κλασική τέχνη